

De gemeente Vlaardingen kent een relatief lange en bewogen heemgroentraditie. Sinds de opening van de Heemtuin in de Westwijk (in 1969) heeft men er de smaak voor heemplanten en ecologisch groenbeheer te pakken gekregen. In het wijkpark van de nieuwbouwwijk Holy-Noord kon een natuurpark ontstaan en ook het overige openbaar groen is opvallend natuurrijk. Uit onderstaand verhaal van Ben van As blijkt dat het in deze Rijnmondgemeente vaak vallen en opstaan was. Voor dit 'opstaan' verdienen de betrokken medewerkers van de afdeling Plantsoenen alle respect en waardering.

De Heemtuin en het wijkpark Holy-Noord in Vlaardingen

Ben van As

Hoe het begon

In het begin van de zestiger jaren kwam er bij de afdeling Plantsoenen een verzoek binnen van een biologieleeraar van een Vlaardingse scholengemeenschap voor een 'instructief plantsoen'. Doordat er destijds in de regio een enorm explosieve industriële en havenuitbreiding en ook een sterke verstedelijking plaatsvond, bleef er weinig natuur over om de leerlingen botanisch onderwijs te geven.

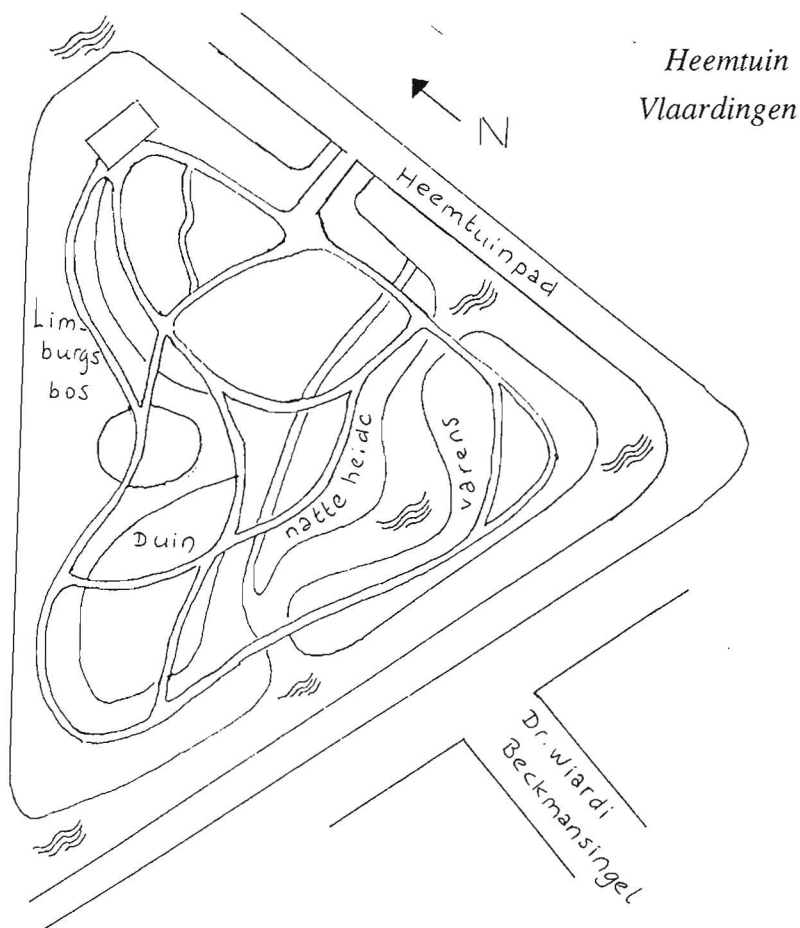
Dit verzoek viel bij de heer G.J. Davidse, het toenmalig hoofd van de afdeling Plantsoenen, in goede aarde en er werd een verzoek richting College van B&W ingediend.

Uiteindelijk resulteerde dit in de officiële opening van 'de Heemtuin' in 1969. Er is destijds op lokaal niveau via de kranten veel aandacht aan geschonken en de Heemtuin werd een begrip in de gemeente. De Heemtuin, aan een zijde grenzend aan een dierenweide met wijkpark en aan de andere zijden van een drukke woonwijk gescheiden door een ringsloot, werd een oase van rust voor de bewoners van de Vlaardingse Westwijk en omgeving.

Van meet af aan werd de enige 'onkruidkenner' van de gemeentelijke afdeling Plantsoenen, Wim Zegers bij de plannen betrokken. Wim Zegers zou de Heemtuin gaan beheren vanaf het begin tot 1995. Mede door zijn kennis en zijn contacten met Cees Sipkes uit

Rockanje kon hij waardevolle adviezen geven en de heer Sipkes werd zelf ook bij de plannen betrokken. Door dit samenwerkingsverband werd een 1,3 ha grote heemtuin gecreëerd op een voormalig weiland. De bovenste klei-

laag werd verwijderd en plaatselijk kon de oorspronkelijke veenlaag weer dagzomen. Andere gedeeltes zijn juist weer opgehoogd met klei en in het duingedeelte is kalkrijk (schelp)zand aangebracht. Pleksgewijs is er mergel

aangebracht om de Limburgse bos- en zoomplanten te stimuleren en langs de vers gegraven (laag)veenvijver zijn (hoogveen)turven aangebracht om een vochtige heidebegroeiing te creëren.

Water in de Heemtuin

De vijver kreeg een eigen watercircuit dat afgedamd was van de omringende watergangen. Dit watercircuit heeft in 1983 een drie-traps waterval met eigen in- en uitlaatmogelijkheden gekregen. Het betrof een experiment op de kwaliteitsverbetering van het oppervlaktewater, in samenwerking met het toenmalige Openbaar Lichaam Rijnmond. Het experiment bleek voor de Heemtuin een groot succes. Tot dan toe had de waterstand schommelingen van soms meer dan 30 centimeter gekend en nu kwam er een eigen, beheersbaar waterpeil op de tuin. Ook de kwaliteit van het water, vervuild door de met zwaar verontreinigd havenslib opgespoten Broekpolder, de Westlandse glastuinbouw en een flinke pluimveestapel rondom de tuin van door de bevolking in stand gehouden 'wittebroods-eenden', verbeterde aanzienlijk door de circulatie van het eigen water. Doordat er nu ook water **uit** de tuin kon worden gepompt konden de 's winters normaliter plaatselijke overstromingen eveneens gestopt worden. Dat luidde gelijk het einde in van het tijdperk dat 's nachts (en vaak ook overdag) tientallen eenden de knollen van de orchideeën en andere planten wegsnabbelden. Echter, tot op de dag van vandaag blijven eenden, maar ook kippen die door de bevolking als kuikens op de dierenweide zijn losgelaten en zijn gaan verwilderen, een stel lastige vreetgrage bezoekers. Om over onze nieuwste 'aanwinst', de konijnen, maar te zwijgen...

Gevolgen van storingen

Ten gevolge van de grote bodemonrust in de eerste vijftien jaar hebben bepaalde storingsindicatoren zich goed kunnen vestigen. Hiervan is, hoe kan het ook anders, heermoes wel de meest dominante en de plant is overal in de tuin te vinden. Zo'n tien jaar geleden begon zich echter een ziekte onder het heermoes te manifesteren, waarbij eerst de top en later de hele plant bruin en soms enigszins slijmerig wordt.

Duingedeelte in de Heemtuin

Foto: Carl de Brabander

Vaak gaat dit vooraf aan een algehele vergeling van een groep van deze planten. De ziekte hebben we immer gekoesterd en tegenwoordig zuivert de ziekte jaarlijks flinke delen van de tuin voor een behoorlijk percentage van zijn gastheer. Van uitroeien is tot op heden absoluut geen sprake. Op sommige van de natste delen verschijnt zelfs lidsteng dus daar is de 'winst' maar marginaal want bij deze soort hebben we de ziekte nog niet geconstateerd.

De langdurige storingen in het waterpeil, de enorm vieze deposities uit de lucht, zoals roet van de verbrandingsovens van de Afval Verwerking Rijnmond (AVR) en vermoedelijk ook zware metalen ten tijde van de "Lickebaert-affaire" hebben hun invloed jarenlang doen blijken.

De AVR loost tegenwoordig minder vuile rook maar tot zeker 1990 kon je na een bedauwde nacht 's morgens behoorlijk beroete auto's op de parkeerplaatsen zien staan. Eén keer de ruitwissers heen-en-weer en een vette zwarte streep zat op de ramen!

De jarenlange lozingen van zware metalen heeft ons inziens behalve op het gras en de melk ook op de amfibieën een grote invloed gehad. Tijdens regenbuien konden we de kikkers en de padden met gezwollen uitpuilende tongen stervend van het pad oprapen!! Deze situatie doet zich tegenwoordig gelukkig niet meer voor. In die periode is ook de complete gezonde populatie

groene kikkers in de Heemtuin binnen een jaar uitgestorven. Hierbij dient opgemerkt te worden dat ook de blauwe reigers deze dieren ontdekt hadden en er eveneens flink onder huishielden. Dat die niet de hoofdoorzaak waren werd ons al snel duidelijk omdat de groene kikker destijds in en rond Vlaardingen bijna uitgestorven was. Tegenwoordig zijn het weer algemene dieren en komen ze plaatselijk zelfs de stad al weer in. Helaas zijn ze in de Heemtuin nog niet weergekeerd. Deze factoren, en ook de stikstofdeposities vanuit de lucht, hebben naar onze mening jarenlang op de voedselrijkere delen van de tuin een vegetatieontwikkeling in gang gezet van gewone berenklaauw, fluitenkruid, kleefkruid, ridderzuring e.d. Ook deze ontwikkeling is tegenwoordig gekeerd.

Begroeiingstypen in de Heemtuin

Ondanks alle negatieve factoren die in de loop der jaren van buitenaf over de Heemtuin zijn gekomen heeft de tuin altijd een aantal zeer fraaie gedeeltes gekend, b.v. een bosgedeelte met Limburgse planten, zoals de gevlekte aronskelk, gevlekt longkruid, muskuskruid, bosbingelkruid, slanke sleutelbloem e.a.

Er is ook een duingedeelte met zwakke gradiënten waar o.a. keizerskaars, echt duizendguldenkruid, stijve ogentroost en welriekende salomonszegel staan. Verder treffen we er begroeiingen aan

van schrale vochtige riet- en hooilanden met b.v. brede orchis, poelruit, moerasviooltje, reukgras, knolsteenbreek, echte koekoeksbloem en grote ratelaar.

Op een deel van het oorspronkelijke heidegedeelte waar de bomen teveel schaduw brengen is de spontane omvorming tot een "Varenhoek" gestimuleerd. Hier vinden we koningsvaren, brede stekelvaren, mannetjesvaren, dubbelloof en tongvaren. De laatste betreft een oorspronkelijk Vlaardings exemplaar dat tijdens de sloop van een muur is gered. We hadden hier ook de zeer zeldzame lansvaren van dezelfde muur, maar die is ondanks een stevig met prikkeldraad omwonden hek toch door een of andere hebzuchtige egoïst gestolen...

Op de kapvlakte zijn gewoon vingerhoedskruid, wilgenroosje en rankende helmblom aspectbepalende soorten.

Belendend aan het vochtige heidegedeelte ligt een schraal graslandstukje waarin veel blauwe knoop staat. Deze vanaf juli tot eind oktober bloeiende plantensoort is tijdens zijn bloeiperiode een van de beste vlinderplanten. In september en oktober is hier de vlinderrijkste plek van Vlaardingen! Tot aan het einde van de bloeitijd komen er gehakelde aurelia's, atalanta's, kleine vossen, de drie soorten witjes,

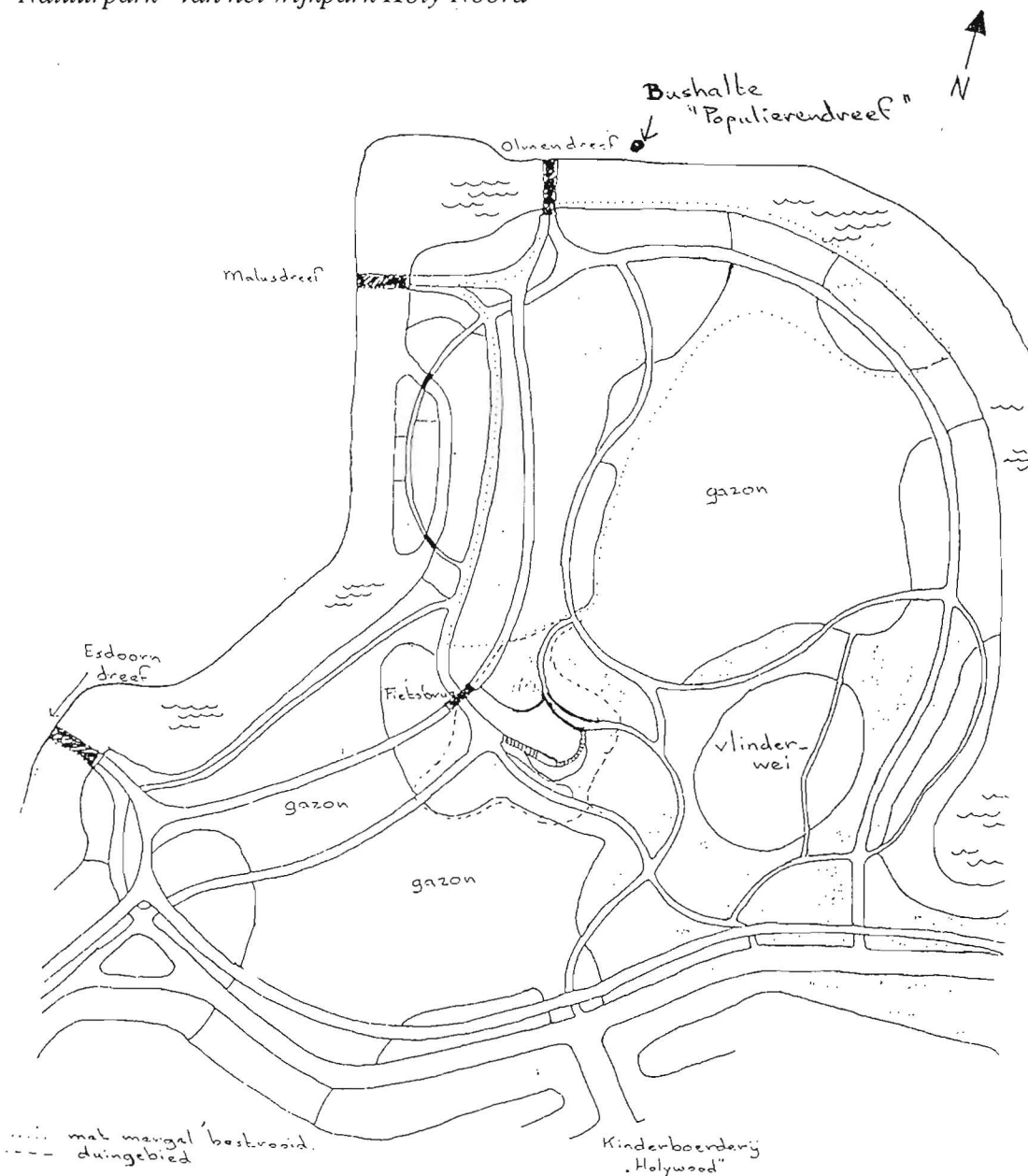
gamma-uiltjes en tal van zweefvliegen op af, waaronder de bijzondere Volucella zonaria. Deze zweefvlieg komt hier al zolang als de Heemtuin bestaat jaarlijks!

Nieuwe kansen in het Holy-Park

Toen in de zeventiger jaren aan de noordrand van de gemeente de reeds met zand opgespoten polders bebouwd moesten worden met enorme flats en laagbouw-woonwijken werd besloten tot een breed de stad omringend bosplantsoenlint met 'groene vingers' de stad in. Op deze wijze zouden de bewoners zich op een prettige manier snel buiten de bebouwing kunnen be-

geven. Eén van deze 'groene vingers' werd een groot wijkparkcomplex waarin behalve een kinderboerderij en een huttenbouwspeelplaats voor de jeugd ook een puinheuvel werd gerealiseerd met als een van de hoofdoelen een slede- en skihelling. Deze heuvel is zo'n 4,5 meter hoog gemaakt en afgedekt met een halve meter grond. Toen het parkcomplex gereed was en de meeste bomen waren gepoot werd besloten dat het een aardig idee zou zijn om ook in het noorden van Vlaardingen iets met wilde planten te gaan doen en werd mij het aanbod gedaan op en om de puinheuvel hier gestalte aan te geven. De basisgedachte om in het Holy-Park met wilde planten te

"Natuurpark" van het wijkpark Holy-Noord

gaan werken was eind zeventiger jaren een hele andere dan bij de Heemtuin. In het Holy-Park werd door het hoofd van de afdeling Plantsoenen aan een ondergroei van inheemse planten met hier en daar een bloemrijk graslandgedeelte gedacht. Gelukkig werd mij een redelijk vrije hand geboden om mijn ideeën gestalte te geven, al was het in het strakke hiërarchische systeem van deze afdeling soms verdraaide lastig om mensen te overtuigen.

Vrienden en vijanden

Net als bij de Heemtuin zaten ook bij de ontwikkeling van dit park een aantal zaken tegen: er was (en is) geen hek omheen. Het spreekt voor zich dat er dan ook veel geplukt, gestolen en vernield werd... (en wordt!). Ik denk dat menig collega daarover kan meepraten. En honden zijn er ook in toegestaan. Omdat de meeste mensen ze ook nog eens los laten lopen levert dat een hoop graaf en gemest op. Plaatselijk raakte de bodem duidelijk overbemest. De aanplant van een Robina-boschgage bleek ook al geen succes en deze aanplant is in de loop van de jaren vervangen door inheemse houtachtigen. De op de puinheuvel aangebrachte grond bestond uit een mengsel van zand, klei en puin. De eerste jaren was het schoffelen geblazen tussen kniehooge boompjes, waarvan sommige zomereiken pas enkele jaren na het inpoten uitliepen! Kweek, akkerdistel, heermoes en puin waren de 'vijanden' en klein hoefblad was onze 'vriend'. De volgens officiële bron opgebrachte halve meter 'goede' grond werd op veel plaatsen beslist niet gehaald of er zat zoveel puin in dat de grond na een jaar er al grotendeels tussenuit was gespoeld. Uiteindelijk is, nadat de heuvel o.a. op chemische verontreinigingen grondig is onderzocht, in de winter van 1995-1996 een groot deel van het park met nieuwe grond en zand afgedekt. De helft van de 4,5 hectare is gazon en dat deel leverde dus weinig problemen op. De overige delen lagen wat gevoeliger en met veel overleg en correspondentie met de dienst Centraal Milieubeheer Rijmond zijn we tot een voor alle partijen acceptabele oplossing gekomen. Jaarlijks worden er nog de nodige kubieke meters zand op de verschillende

Eilandje in het Holypark; voorjaarsbloei met kievitsbloemen, pinksterbloemen en dotters.

Foto: Carl de Brabander

deelgebieden verwerkt en een flink stuk (meer dan 500 m³) wacht op spoedige ophoging. Kortom ook in dit park storingen alom!

Water in het Natuurpark

Tweederde deel van het park wordt omgeven door een brede ringsloot, met enkele bruggen eroverheen. In de ringsloot bevindt zich een klein eilandje, via twee bruggetjes verbonden met de rest van het park. Het stuk sloot tussen het eilandje en het park is tegenwoordig afgedamd en er leven verschillende amfibieën- en libellensoorten in, o.a. de groene kikker en de variabele waterjuffer. Deze libellensoort wordt in Zuid-Holland als een indicator voor de betere wateren beschouwd. Ook de aanwezigheid van de kleine modderkruiper in de sloot wijst in deze richting.

Doordat de heuvel uit puin bestaat is er een groot absorberend vermogen van hemelwater en bijgevolg zijn er onderaan de heuvel vochtigere delen waar, met name 's winters, veel uittredend water is. Er wordt getracht op deze mogelijkheden in te spelen en plaatselijk levert dit mooie beelden op, zoals een eenmaal in de vier jaar gemaaide rietruigte, met behalve riet ook harig wilgenroosje, moerasspirea, wederik, rivierkruiskruid, wilde kievitsbloemen en zomerklokjes.

Begroeiingstypen in het Natuurpark

Net als in de Heemtuin is er ook in het Natuurpark een Limburgs bosgedeelte gerealiseerd, deels met dezelfde, deels met andere planten.

Ook het duingedeelte heeft een ander karakter. Veel klaprozen tussen keizerskaarsen en teunisbloemen scoren hoog bij het publiek. (Per slot van rekening toch onze werkgever!) Dergelijke effecten stimuleren veel mensen eens met andere ogen naar de planten te kijken. Hetzelfde kan gezegd worden van de in het voorjaar rijklijk bloeiende stinzenplanten.

Orchideeën en paardebloemen

Van het eilandje is in 1978 100 m² afgegraven en ingezaaid met zaad van de Vlaardingse Vlietlanden (eigendom van de Vereniging Natuurmonumenten). Tegenwoordig staan er op het eilandje ongeveer 1500 brede orchissen en op de hogere delen vele kievitsbloemen. Ten gevolge van de ook hier soms sterk wisselende waterstand zijn er jaren met enorm veel paardebloemen (momenteel alweer enkele jaren vrijwel afwezig) en heeft heermoes zich ook hier gevestigd.

De vlinderwei

Op de oostelijke flank van de heuvel ligt de 'vlinderwei'. In de zeventiger jaren bestond deze geheel uit akkerdistel, kweek en heermoes, aangevuld met

ingepote groepjes robinia's. Van de robinia's hebben we ons vrij snel ontdaan maar de rest bleek een probleem omdat er abusievelijk ook nog eens een freesmachine overheen is gegaan! Toen het probleem als gevolg hiervan alleen maar erger geworden was, werd het ons volledig toevertrouwd. Met een maai- en zaaibeheer hebben we er uiteindelijk een bloemrijk grasland van kunnen maken waarin vlinders graag vertoeven en zich voortplanten.

Onze experimenten met het toepassen van inheemse grassoorten in bloemenweiden zijn, voordat we ze later in wegbermen toepasten, hier gedaan. In april kleurt deze weide geel van de gulden sleutelbloem en later komt daar het wit van de knolsteenbreek bij. Nog wat later kleurt de wei lila door de massale bloei van de beemdooievaarsbek en dan kun je beter van de 'hommelwei' spreken.

Enkele vlinders die er zich voortplanten zijn: bruin zandogje, icarusblauwtje en Sint Jacobsvlinder. Het spreekt natuurlijk voor zich dat er gefaseerd gemaaid wordt en er jaarlijks delen on-

gemaaid de winter door komen en op zijn vroegst pas met de eerste maaibeurt meegemaaid worden.

Andere dieren

Aanvankelijk had het park een gezonde wezelpopulatie, maar de wezels lijken tegenwoordig verdwenen. Vermoedelijk zijn ze verdrongen door de bunzings.

Zowel in het Holy-Park als in de Heemtuin hebben we een gezonde wijngaardslakkenpopulatie. De soort komt tegenwoordig nog steeds in het wild voor op diverse plaatsen langs de Nieuwe Waterweg. Langs de gazonranden blijven delen ongemaaid gras als een 'zoom' langs de struiken staan. Voor insecten blijkt dit enorm waardevol te zijn. Er vliegen verschillende soorten grasmotten, zweefvliegen en wantsensoorten uit het gras op wanneer je er voorzichtig doorheen loopt. Overal in beide parken kunnen dode bomen en takkenhopen aangetroffen worden. De vogels, insecten, schimmels, amfibieën en zoogdieren maken er dankbaar gebruik van.

Bereikbaarheid

De Heemtuin in de Westwijk is te bereiken door in station Vlaardingen-West uit de trein te stappen en vervolgens de dr. Wiardi Beckmansingel uit te lopen. Aan het eind hiervan ligt de tuin aan het Heemtuinpad. Tussen 15 maart en 15 oktober is het hek open van 9.00 uur tot 16.15 uur.

Het Natuurpark in het Holy-Park is te bereiken door bij station Vlaardingen-Oost buslijn nr. 56 te nemen en dan uit te stappen bij de halte Populierendreef. Wanneer de bus vertrokken is zie je vanzelf een brug en die moet gepasseerd worden. Het Holy-Park is altijd toegankelijk.

Bij station Vlaardingen-Oost zijn ook fietsen te huur.

Het hondenprobleem wordt misschien minder, er is momenteel overleg over 'geen-honden borden' en tevens een vaste hondenroute. In hoeverre dat zal werken zal de tijd moeten leren.

Het publiek

Er is een duidelijk verschil in bezoekers van de beide parken te bemerken. In de Heemtuin komen mensen die van mooie doorkijkjes, de rust, vogels, vlinders en wilde planten genieten, terwijl in het Holy-Park vooral mensen komen, die hun hond uitlaten en mensen die toevallig passeren omdat ze vanuit de bus komende met hun (klein)kind op weg zijn naar de kinderbeerderij. Deze laatste categorie bezoekers is met name gecharmeerd van de duinhelling met klapprozen, teunisbloemen e.d. Uiteraard komen er ook mensen voor de biologische waarden van het park. □

Ben van As is verantwoordelijk voor het heemgroen in de gemeente Vlaardingen.

Zijn adres:

Hoveniersstraat 6
3123 EH Schiedam
tel: 010-4702944 (na 19 uur)

Deelnemers aan het Oaseweekend 1996 bewonderen de Vlaardingse orchideeën.
Foto: Pé van Stralen

Tijdens het Oase-weekend in 1996 bezochten we o.a. de Vlaardingse Heemtuin en het Natuurpark in het Holy-Park. Vanuit dit park liepen we in de richting van de stadsrand waar tussen de nieuwbouwhuizen een prachtig orchideerijk weilte lag. Er werden heel wat foto's van gemaakt en de opmerkingen over hoe dit nu mogelijk was midden in een woonwijk, waren talrijk. De kinderen die er speelden verheugden zich over zoveel belangstelling en een groepje meisjes ging bloemen voor ons plukken. Een bosje orchideeën? Nee, even later kwamen ze terug met een bosje paardebloemen. Met hun stralend-gele bloemen maakten deze op de kinderen duidelijk meer indruk.